

Κλειστά σχολεία: τα μαθήματα του ιού (και κάποιες ιδέες για τους γονείς)

Philippe Meirieu

Ομότιμος καθηγητής των επιστημών της αγωγής, Πανεπιστήμιο Lumière Lyon 2

Ο Φιλίπ Μεριέ είναι διαπρεπής γάλλος παιδαγωγός, καθηγητής των Επιστημών της αγωγής στο Πανεπιστήμιο Lumière της Λυών. Χαίρει μεγάλης εκτίμησης στο διεθνή χώρο και η προσωπική του ιστοσελίδα <https://www.meirieu.com/> είναι ένας πραγματικός θησαυρός για τους/τις εκπαιδευτικούς που γνωρίζουν γαλλικά. Η παιδαγωγική ομάδα «το Σκασιαρχείο» έχει την τιμή να συνεργάζεται μαζί του: έχει μεταφράσει κείμενά του και έχει υποτιτλίσει (σε συνεργασία με το Φεστιβάλ κινηματογράφου Ολυμπίας) 4 εξαιρετικές παιδαγωγικές ταινίες μικρού μήκους («Σελεστέν Φρενέ», «Φερνάν Ουρί», «Γιάνους Κόρτσακ», «Αντόν Μακαρένκο») που αξιοποιήθηκαν πολλαπλά. Το (πολύ πρόσφατο) κείμενό του που ακολουθεί δημοσιεύεται στα ελληνικά με την άδεια του. Γράφτηκε για τη Γαλλία αλλά διατηρεί την αξία του και για τη δική μας πραγματικότητα. Απευθύνεται στους γονείς, τώρα που τα σχολεία δεν λειτουργούν και τα παιδιά βρίσκονται κλεισμένα στα σπίτια τους. Με αφορμή τη σημερινή έκτακτη κατάσταση αναπτύσσει έναν καίριο παιδαγωγικό προβληματισμό και προτείνει ορισμένες γενικές κατευθύνσεις για τη δουλειά στο σπίτι, χρήσιμες για εκπαιδευτικούς και γονείς.

Χ.Π.

Το κλείσιμο των σχολείων και των πανεπιστημίων για ένα απροσδιόριστο χρονικό διάστημα επιβάλλεται για λόγους δημόσιας υγείας. Το Υπουργείο Παιδείας λέει ότι είχε προνοήσει γι' αυτή την κατάσταση, αλλά τα προβλήματα είναι σίγουρα πολλά. Οι εκπαιδευτικοί της Β'/βαθμιας εκπαίδευσης κλήθηκαν να οργανώσουν όσο γίνεται καλύτερα με τα διαθέσιμα ψηφιακά εργαλεία τα μαθήματα εξ αποστάσεως και την παρακολούθηση των μαθητών/μαθητριών τους.

Τα πράγματα θα είναι πιο μπερδεμένα για το δημοτικό ενώ για το νηπιαγωγείο φαίνεται πολύ δύσκολο να εξασφαλιστεί με τη βοήθεια των ψηφιακών μέσων η «παιδαγωγική συνέχεια» για την οποία μας μιλούν...

Ας υπενθυμίσουμε άλλωστε, για το θέμα αυτό, ότι οι εκπαιδευτικοί ανήκουν στα πολύ σπάνια επαγγέλματα όπου ο εργοδότης δεν προμηθεύει στους εργαζόμενους τα εργαλεία της δουλειάς, που είναι απαραίτητα για την άσκηση του επαγγέλματος. Ο καθένας και η καθεμία οφείλει, αν θέλει να εκτελέσει σωστά τα καθήκοντα που του/της επιβάλλονται, να προμηθευτεί προσωπικά έναν υπολογιστή, έναν εκτυπωτή και ένα σκάνερ... Κάπως σαν να όφειλαν οι εργαζόμενοι σε ένα εργοτάξιο να αγοράζουν μόνοι τους τις αξίνες και τα φτυάρια τους! Τη στιγμή που γίνεται λόγος για την απαραίτητη αναβάθμιση του εκπαιδευτικού σώματος, να κάτι που δεν μπορεί να θεωρείται δευτερεύον.

Αλλά πέρα από αυτά τα τεχνικά ζητήματα, το κλείσιμο των σχολείων ανακινεί επίσης πολλά ερωτήματα παιδαγωγικής φύσεως και μπορεί να αποτελέσει την αφορμή για να προχωρήσουμε, πέρα από τη συγκεκριμένη κατάσταση ανάγκης, σε ένα ευρύτερο στοχασμό για τις συνθήκες της εκπαίδευσης...

Μαθαίνουμε μαζί

Ας θυμηθούμε καταρχήν μία από τις θεμελιώδεις αρχές του «δημοκρατικού σχολείου». Το σχολείο δεν είναι απλά ένας τόπος προορισμένος να επιτρέπει σε κάθε παιδί ατομικά να μαθαίνει αποτελεσματικά, είναι επίσης ο χώρος και ο χρόνος όπου διαφορετικά παιδιά βρίσκονται για «να μάθουν μαζί».

Βρίσκονται εκεί για να ακούσουν τον ίδιο λόγο φροντίδας από ένα δάσκαλο που τα καλεί να γίνουν ομάδα, για να έρθουν αντιμέτωπα με τα ίδια ερωτήματα και να ανακαλύψουν ότι είναι ικανά να αποκτήσουν γνώσεις που τα απελευθερώνουν και ταυτόχρονα τα φέρνουν πιο κοντά, αλλά επίσης για να δημιουργήσουν μεταξύ τους δεσμούς αλληλεγγύης που θα τους επιτρέψουν να υψωθούν πάνω από τον εαυτό τους, να προικισθούν με επιπλέον νοητικά εργαλεία, να γίνουν πρόσωπα με διαυγέστερο πνεύμα και περισσότερο αυτόνομα.

Αν είναι λοιπόν αναγκαίο να γίνουν οικεία και να αξιοποιηθούν κατάλληλα όλα τα διαθέσιμα εργαλεία για να γίνουν τα μαθήματα από απόσταση, θα ήταν ωστόσο εντελώς απατηλό να νομίζουμε ότι είναι δυνατόν να «αντικατασταθεί» πλήρως το σχολείο από ένα σύνολο μόνο ατομικών μέσων μάθησης, όσο πολλά και εξελιγμένα να είναι αυτά.

Αυτός είναι ο λόγος που σήμερα χρειάζεται να οργανώνει ο εκπαιδευτικός, κάθε φορά που αυτό είναι δυνατόν, ένα συλλογικό πλαίσιο εποπτείας από απόσταση, π.χ. με βιντεοδιάσκεψη, επανασυστήνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τον συμβολικό χώρο της τάξης που παραμένει ένα θεμελιώδες πλαίσιο αναφοράς, εντός του οποίου μπορεί να αναπτυχθεί και να βρει όλο της το νόημα η εργασία του κάθε παιδιού.

Να γιατί, επίσης, είναι δυνατόν και χρήσιμο να επιτρέπουμε στα παιδιά να επικοινωνούν μεταξύ τους τηλεφωνικά ή μέσω ίντερνετ: μπορούν έτσι να εξετάσουν τον τρόπο με τον οποίο οργάνωσαν προσωπικά τη δουλειά τους, να εντοπίσουν τα προβλήματα που συναντούν και να προσανατολιστούν αμοιβαία προς αυτή ή την άλλη ανάγνωση, αυτή ή την άλλη άσκηση. Και δεν πρέπει να διστάσουμε, στο ίδιο πνεύμα, να οργανώσουμε την επικοινωνία εξ αποστάσεως ανάμεσα σ' ένα μαθητή που δυσκολεύεται και έναν μεγαλύτερο μαθητή: ο δεύτερος θα καταλάβει καλύτερα αυτό που θα κληθεί να εξηγήσει και ο πρώτος θα προχωρήσει σε νέες γνώσεις με έναν φωτισμό διαφορετικό από αυτόν του βιβλίου ή του ίντερνετ.

Χρόνος για γράψιμο

Αλλά το σχολείο είναι επίσης ασεχώριστα συνδεδεμένο με την εισαγωγή στον γραπτό λόγο. Με την εκμάθηση, από το δημοτικό σχολείο, της ανάγνωσης και της γραφής αλλά επίσης με τη σταδιακή πρόσβαση σε αναγνώσματα και γραπτά όλο και πιο μεγάλα και σύνθετα.

Το να διαβάζεις και να γράφεις σημαίνει, πράγματι, ότι έχεις πρόσβαση σε μια βαθύτερη κατανόηση του κόσμου και σε μια όλο και περισσότερο καίρια έκφραση της ίδιας σου της σκέψης. Το να διαβάζεις και να γράφεις σημαίνει ότι ανοίγεσαι σε δρόμους ανεξερεύνητους, ότι ανακαλύπτεις καινούριες προοπτικές και επικοινωνείς με τον άλλο ενσωματώνοντας στον λόγο σου όλο και καλύτερα τις απαιτήσεις ακρίβειας, ορθότητας και αλήθειας που επιτρέπουν μια ήρεμη και γόνιμη επικοινωνία.

Ο ρόλος του σχολείου είναι ασφαλώς να κάνει τα παιδιά μας να ανακαλύψουν ότι η ανάγνωση και η γραφή, στο επίπεδο της ηλικίας τους, δεν είναι απλά «δοκιμασίες» σε μια «πίστα μαχητή» στο σχολείο αλλά η ευκαιρία να έχουν πρόσβαση σε καινούριες απολαύσεις που δεν τις είχαν υποψιαστεί... Μόνο που, παραδόξως, ο συνήθης ρυθμός της ζωής των μαθητριών/μαθητών μας και η παραδοσιακή κατάσταση των σχολικών ασκήσεων δεν επιτρέπουν πάντοτε αυτή την ήρεμη πρόσβαση στον γραπτό λόγο.

Γιατί λοιπόν να μην επωφεληθούν από αυτές τις αργόσυρτες μέρες που μας περιμένουν για να δαμάσουν τον γραπτό λόγο; Γιατί να μην εμπλέξουμε τα παιδιά μας σε καινούρια διαβάσματα, έστω κι αν χρειαστεί να διαβάσουμε μαζί τους (ή παράλληλα μ' αυτά) τα ίδια κείμενα για να μπορέσουμε στην συνέχεια να ανταλλάξουμε τις εντυπώσεις μας, την κατανόησή μας, τις ενστάσεις μας; Γιατί να μην επωφεληθούμε απ' αυτή την ευκαιρία για να κάνουμε τα παιδιά μας να γράφουν το ένα στο άλλο, αλλά επίσης για να τους γράφουμε εμείς και να μας γράφουν; Πέρα από τα sms και τα σύντομα μηνύματα που ανταλλάσσονται στα κοινωνικά δίκτυα, δεν θα μπορούσαμε να (ξαν)αρχίσουμε να γράφουμε αληθινά και μεγάλα γράμματα;

Από τη μεριά μου, έχω πολλές φορές απαντήσει σε γονείς που παραπονιούνται ότι τα παιδιά τους δεν τους ακούνε: «Δεν σας ακούνε... λοιπόν γράψτε τους! Και μην απελίζεστε για την απάντησή τους!» Και έπειτα, να που τα παιδιά μας θα έχουν επιτέλους χρόνο για να γράψουν ποιήματα και ερωτικά γράμματα, να ξαναπιάσουν μια έκθεση ή μια παρουσίαση που έγινε στο πόδι, να συντάξουν και να μοιραστούν κριτικές ταινιών ή βιβλίων, να επεξεργαστούν άρθρα για την εφημερίδα της τάξης, η οποία μπορεί ασφαλώς να δημοσιευτεί στον «ιστό» ερήμην των περιορισμών. Επίσης, γιατί όχι, και ένας διαγωνισμός ειδήσεων ή ανταποκρίσεων στην κλίμακα ενός τετραγώνου ή ενός σχολείου;

Ας αντιπαλέψουμε την επιδημία του ιού που μας απομονώνει με τον πολλαπλασιασμό κειμένων κάθε είδους, που μας εξασκούν στην απαιτητική γραφή, μας ενώνουν σε πείσμα όλων των περιορισμών και μπορούν να φωτίσουν τις μέρες μας!

Αν όλα αυτά δεν αρκούν για να γεμίσουν οι μέρες, υπάρχουν – τόσο αυτονόητο είναι που διατάζει κανείς να το υπενθυμίσει – ένα πλήθος δραστηριοτήτων που επιτρέπουν, ιδιαίτερα με τα μικρότερα παιδιά, να αξιοποιηθούν αποτελεσματικά αυτά που έχουν κάνει στο σχολείο: η κουζίνα, τα μαστορέματα ή τα επιτραπέζια παιχνίδια αντιπροσωπεύουν εξαιρετικές ευκαιρίες να «κάνουμε πράγματα μαζί»: να έρθουμε αντιμέτωποι με προβλήματα, να αναζητήσουμε λύσεις, να αναρωτηθούμε για τις γνώσεις που πρέπει να ενεργοποιήσουμε...

Τι πιο χρήσιμο για να γίνει ένα παιδί πιο φιλοπερίεργο και ταυτόχρονα πιο αυτόνομο, και να επωφεληθεί ακόμη καλύτερα από τα μαθήματα όταν θα έρθει η ώρα να ανοίξουν τα σχολεία;

Αλλά για να γίνει αυτό, πρέπει να αντισταθεί κανείς, τουλάχιστον εν μέρει, στον τρομερό πειρασμό της οθόνης: να αντισταθεί και ίσως ακόμη να αλλάξει τη σχέση των παιδιών μας με την οθόνη. Έτσι οι ενήλικοι θα μπορούν, για μια φορά, να δοκιμάσουν να παίξουν ηλεκτρονικά παιχνίδια με τα παιδιά τους, έστω και για να μπορούν στη συνέχεια να μιλήσουν μαζί τους για το περιεχόμενό τους: το να μην αφήνουμε μόνα τους τα παιδιά μας απέναντι στη βία πολλών από αυτά τα παιχνίδια είναι πράγματι απαραίτητο για να μπορέσουν να πάρουν αποστάσεις από αυτά.

Όσο για την τηλεόραση, που πιθανότητα θα δει το κοινό της να αυξάνει ραγδαία κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου (για μεγάλη χαρά των διαφημιστών!) μας προσφέρεται τώρα η ανέλπιστα ευκαιρία να μάθουμε να την κοιτάμε έξυπνα. Και ένα είναι το σύνθημα, από τη στιγμή που ο ενήλικος θα είναι παρών στο πλευρό των παιδιών: «κάθε εκπομπή την επιλέγουμε πρώτα, την βλέπουμε μαζί, την συζητάμε μετά».

Να σπάσουμε αυτή την αδιάκοπη ροή, να τελειώσουμε με το ζάπινγκ, να διαθέσουμε χρόνο για μια ελεγχόμενη, προσεκτική και κριτική παρακολούθηση των επιλεγμένων προγραμμάτων: αυτό συνιστά το πιο αποτελεσματικό αντίδοτο απέναντι στην τηλεοπτική υποδούλωση, μια ουσιαστική προετοιμασία στην εξάσκηση της προσοχής που είναι τόσο αποφασιστική για όλες τις σχολικές και επαγγελματικές μορφές σχολικής επιτυχίας.

Κοινωνικές ανισότητες

Θα μπορούσαμε ακόμη να ελπίσουμε – ας ονειρευτούμε λίγο! – ότι η δημόσια ραδιοτηλεόραση θα κινητοποιηθεί για να βοηθήσει, αυτές τις δύσκολες μέρες, την εθνική εκπαίδευση: υπάρχει ένας τεράστιος πλούτος στα αρχεία του ιδρύματος ραδιοτηλεόρασης που θα μπορούσε πολύ γρήγορα και δίχως ιδιαίτερες δυσκολίες να παρουσιαστεί και να χρησιμοποιηθεί σε μια παιδαγωγική προοπτική.

Δεν πρέπει ωστόσο να ξεχνάμε ότι όλα αυτά εξαρτώνται από τη δυνατότητα που θα έχουν οι γονείς να συνοδέψουν τα παιδιά τους αυτές τις μέρες. Και, ως προς αυτό, η ανισότητα είναι πολύ μεγάλη..., αλλά γι' αυτό ακριβώς έχει εφευρεθεί το σχολείο!

Ίσως πρέπει να επωφεληθούμε από αυτή την κρίση για να το βροντοφωνάξουμε και πάλι: τα παιδιά μας πηγαίνουν στο σχολείο για να ωφεληθούν από μια εκπαίδευση που επιτρέπει στην καθεμία και στον καθένα να έχει πρόσβαση στα πιο απαιτητικά έργα του πολιτισμού, όποιες και να είναι οι καταβολές, οι υλικοί και πνευματικοί πόροι της οικογένειάς τους, τα ατυχήματα της ζωής που είχαν να αντιμετωπίσουν.

Αυτό είναι μια υπόθεση επαγγελματιών καλά καταρτισμένων, είναι υπόθεση μιας παιδαγωγικής υποχρεωτικά διαφοροποιημένης, που να συνενώνει την οικοδόμηση ενός

κοινού πλαισίου και την χρειαζόμενη ειδικότερη στήριξη όλων, είναι επίσης υπόθεση της κρατικής βούλησης να παράσχει πιο πολλά και καλύτερα σ' αυτούς που έχουν τα λιγότερα. Διακύβευμα σχολικό, αλλά, ευρύτερα, διακύβευμα πολιτικό: ο αγώνας ενάντια στις σχολικές ανισότητες είναι αξεχώριστος από τη μάχη ενάντια στις κοινωνικές ανισότητες. Ο κορονοϊός μάς το υπενθυμίζει. Ας ελπίσουμε ότι το μάθημά του δεν θα ξεχαστεί πολύ γρήγορα.

The Conversation

15-3-2020

Μετάφραση: Χάρης Παπαδόπουλος

Παιδαγωγική ομάδα «Το Σκασιαρχείο»